

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ”
(для спеціалістів)**

Київ 2017

Підготовлено професором кафедри цивільно-правових дисциплін
О. М. Міхатуліною

Затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін
(протокол № 9 від 23.04.08)

Перезатверджено на засіданні кафедри господарського, трудового права та
цивільно-правових дисциплін (протокол № 1 від 31.08.17)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту права
(протокол № 8 від 31.08.17)

Міхатуліна О. М. Методичні рекомендації щодо забезпечення
самостійної роботи студентів з дисципліни “Еколого-правова
відповідальність” (для спеціалістів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017.
– 61 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, зміст
самостійної роботи, питання для самоконтролю, практичні завдання,
тестові завдання, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2017

© ДП «Видавничий дім «Персонал»,
2017

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Досягнення мети, принципів і пріоритетів екологічного права можливе не тільки на рівні впровадження у життя позитивного правового регулювання в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, а й за допомогою застосування системи забезпечувальних механізмів у регулятивних та охоронних екологічних правовідносинах.

Йдеться про доцільність підвищення ефективності юридичної відповідальності в галузі екології, під якою в курсі розуміється такий стан розвитку суспільних екологічних правовідносин, при якому державно-правовими методами забезпечується виконання відповідальними особами спеціальних обов'язкових вимог законодавства в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки чи застосування до винуватих осіб заходів державно-правового примусу. З цих позицій у курсі розглядаються особливості позитивної і ретроспективної відповідальності в галузі екології (у широкому розумінні еколого-правової відповідальності).

Відповідальність у галузі екології характеризується з позицій діалектично пов'язаних правовідносин — регулятивних і охоронних, у яких відповідно реалізуються її правові форми — позитивна і ретроспективна. При цьому в курсі детально розкриваються основні риси еколого-правової відповідальності, її форми, підстави виникнення, застосування, показуються суб'єктивні та об'єктивні ознаки, зміст та підстави припинення.

Значне місце у ньому зосереджено на характеристиці особливостей юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, зокрема їх небезпеки, екологічної спрямованості та підвищення екологічного ризику.

Метою дисципліни є: розкриття змісту основних категорій та інститутів дисципліни “Еколого-правова відповідальність” та її значення; вивчення основних положень чинного законодавства у сфері еколого-правової відповідальності; ознайомлення слухачів з проблемами реформування екологічного права в контексті правової реформи; формування у слухачів уміння самостійно орієнтуватися у системі чинного законодавства, що містить норми еколого-правової відповідальності.

Завдання дисципліни: знати відповідно до програми основні категорії та інститути дисципліни “Еколого-правова відповідальність”, уміти розкрити їх зміст; засвоїти основні положення нормативно-правових актів, що визначають відповідальність у сфері екології; розробити на підставі визначення юридичних властивостей пропозиції щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази на основі виявлених ознак її недосконалості за результатами вивчення та аналізу ефективності чинних нормативно-правових документів, наявної практики регулювання суспільних відносин у сфері еколого-правової відповідальності; вміти застосовувати відповідні нормативні акти при складанні документів, з’ясовувати конкретні практичні питання, пов’язані із застосуванням норм екологічного права; поглибити рівень еколого-правових знань у студентів юридичних вузів і факультетів на підставі новітніх досягнень еколого-правової та інших галузей юридичної науки і реальної практики застосування законодавства за екологічні правопорушення; здійснити порівняльно-правовий аналіз реалізації юридичної відповідальності різних правових систем, висвітлити існуючі теоретичні, прикладні проблеми в цій сфері та окреслити моделі вдосконалення системи соціально-правових гарантій реалізації еколого-правової відповідальності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні

знати:

основні категорії та інститути дисципліни “Еколого-правова відповідальність”, уміти розкрити їх зміст; основні положення нормативно-правових актів, що визначають відповідальність у сфері екології;

уміти:

застосовувати відповідні нормативні акти при складанні документів, з'ясовувати конкретні практичні питання, пов'язані із застосуванням норм екологічного права.

Вивчення дисципліни повинне базуватись на знаннях, отриманих студентами під час опанування ними визначених у програмі і рекомендованих викладачем нормативних актів та галузевої літератури екологічного спрямування.

Основну необхідну інформацію стосовно актуальних проблем предмета та методу еколого-правової відповідальності студенти одержують на лекціях, поглиблюючи і закріплюючи її на семінарських заняттях та консультаціях. Контроль знань з дисципліни здійснюється на практичних заняттях, заліках та іспитах, а також під час перевірки результатів самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів (СРС) є складовою навчального процесу, важливим чинником, який формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентами знань та їх реалізації.

Мета СРС — сприяти засвоєнню у повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати свою діяльність.

Завдання СРС — засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань і творчих робіт, а також виявлення прогалин у системі знань із предмета.

СРС забезпечується навчально-методичним комплексом дисципліни “Еколого-правова відповідальність”, методичними матеріалами для практичних (семінарських) занять, методичними матеріалами для самостійної роботи студентів, конспектами лекцій, підручниками та навчальними посібниками з аграрного права.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни
«ЕКОЛОГО – ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

**Змістовий модуль I. Загальні положення відповідальності
у галузі екології**

Тема 1. Юридична відповідальність у галузі екології

Поняття юридичної відповідальності в галузі екології. Форми юридичної відповідальності в галузі екології. Види юридичної відповідальності в галузі екології. Еколого-правова відповідальність.

Юридична відповідальність у галузі екології як різновид суспільних екологічних правовідносин. Співвідношення юридичної відповідальності в галузі екології та еколого-правової відповідальності

Підстави виникнення юридичної відповідальності в галузі екології. Суб'єкти юридичної відповідальності в галузі екології. Об'єкти юридичної відповідальності в галузі екології. Предмет юридичної відповідальності в галузі екології. Зміст юридичної відповідальності в галузі екології. Підстави виникнення або зміни правовідносин юридичної відповідальності в галузі екології.

Реалізація юридичної відповідальності в галузі екології. Механізм забезпечення юридичної відповідальності в галузі екології. Система гарантій реалізації юридичної відповідальності в галузі екології. Проблеми вдосконалення законодавчих засад реалізації юридичної відповідальності в галузі екології.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види юридичної відповідальності в галузі екології.
2. Екологічні правопорушення та їх склад.
3. Предмет юридичної відповідальності в галузі екології та її зміст.
4. Підстави виникнення або зміни правовідносин юридичної

відповідальності в галузі екології.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Реалізація юридичної відповідальності в галузі екології у сучасних умовах.
2. Гарантії юридичної відповідальності в галузі екології.

Тестові завдання

1. *Визначити, на які складові групи поділяються об'єкти екологічного права:*

- а) диференційні;
- б) комплексні;
- в) законодавчі;
- г) інтегральні;
- д) каральні.

2. *Визначити, які з вказаних об'єктів належать до диференційної групи об'єктів екологічного права:*

- а) здоров'я громадян;
- б) рослинний світ;
- в) навколишнє природне середовище;
- г) атмосферне повітря;
- д) тваринний світ.

Задача 1

Громадянин Мішин С. звернувся зі скаргою у прокуратуру на місцеве державне управління охорони навколишнього природного середовища, яке, на його думку, винне в перекрученні екологічної інформації. Зокрема, дані його екологічного бюлетеня, які були опубліковані три місяці тому у місцевій пресі, характеризують екологічний стан міста цілком сприятливим для проживання.

Однак, як стало згодом відомо з повідомлень місцевого радіо,

лише завод хімічних реактивів, використовуючи застаріле обладнання, щоденно забруднює навколишнє середовище: викидає близько п'ятнадцяти видів шкідливих речовин і сполук, які перевищують гранично допустимі концентрації у 20-40 разів. Аналогічні факти також приводив у виступі головний санітарний лікар на сесії міської ради народних депутатів. Крім того, наголошувалося на різкому збільшенні захворюваності населення внаслідок погіршення екологічної ситуації в місті.

Визначити характер правовідносин, які склалися. Про захист яких екологічних прав тут йдеться? Дайте їм характеристику. Вирішіть справу по суті.

Задача 2

Мешканець м. Миколаєва Петренко О. отримав за договором дарування свого батька житловий будинок, що розташований в с. Білопілля Херсонської області. Для обслуговування житлового будинку і господарських споруд, рішенням колективного господарства, було виділено 0,06 Га земельної ділянки.

Для ведення особистого підсобного господарства Петренко О. додатково наділили 0,12 Га.

Після цього Петренко О. уклав договір оренди цієї земельної ділянки з працівником районної заготівельної контори м. Скадовська Семенком К., який зобов'язувався утримувати в належному стані житловий будинок і господарські споруди, передавати третину коштів власнику будинку за надання земельної ділянки для розміщення літнього табору відпочинку Чернівецької меблевої фабрики.

Згодом Петренку О. стало відомо, що розрахунки з меблевою фабрикою Семенюк К. здійснює готівкою, а отримує меблями, які реалізує місцевому населенню. Вважаючи, що Семенюк К. порушує умови договору та його права власності на землю, Петренко О. звернувся з

позовом до суду про припинення договору про оренду земельної ділянки.

Визначте коло суспільних відносин. Чи є обґрунтованими мотиви Петренка О.? Вирішіть справу по суті.

Література [1-10; 15-34; 35-50]

Тема 2. Позитивна юридична відповідальність у галузі екології

Еколого-соціальні та правові передумови формування позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Імплементация міжнародно-правових принципів позитивної юридичної відповідальності в галузі екології у механізм національної позитивної еколого-правової відповідальності. Поняття позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Склад правовідносин реалізації позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Підстави та умови виникнення правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Суб'єктивний склад правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Предметний і об'єктний склади правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Суб'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Об'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Зміст правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Підстави припинення правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Види і правові форми позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Проблеми юридичних гарантій реалізації позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Питання для самоконтролю

1. Еколого-соціальні та правові передумови формування позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

2. Поняття позитивної юридичної відповідальності та склад правовідносин реалізації позитивної юридичної відповідальності.
3. Суб'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності та їх зміст.
4. Підстави припинення правовідносин позитивної юридичної відповідальності.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Види і правові форми позитивної юридичної відповідальності.
2. Проблеми юридичних гарантій реалізації позитивної юридичної відповідальності.

Тестові завдання

1. *З'ясувати, на які основні групи поділяються екологічні правовідносини:*
  - а) пов'язані з раціональним використанням природних ресурсів;
  - б) відновлювальні;
  - в) екологічнобезпечні;
  - г) попереджувальні;
  - д) природоохоронні.
2. *З'ясувати, як поділяються правові норми за обсягом правового регулювання:*
  - а) законодавчі;
  - б) підзаконні;
  - в) комплексні;
  - г) відновлювальні;
  - д) галузеві.
3. *З'ясувати, як поділяються еколого-правові норми залежно від юридичної сили правовідносин:*
  - а) законодавчі;
  - б) каральні;

- в) відновлювальні;
- г) підзаконні;
- д) попереджувальні.

Задача 1

Опубліковані у місцевій пресі попередні експертні висновки свідчать, що обсяг прямих витрат, пов'язаних з аварією, становить близько 2500 грн, а з урахуванням витрат, необхідних для ліквідації наслідків цієї аварії, — понад 5000 грн.

У порядку підготовки справи до слухання суд забезпечив залучення як співвідповідачів міжрайонне орендне будівельне підприємство “Стиль” та обласну проектну організацію “Агропроект”. Однак останні у відповідях на позовні заяви заперечували свою вину, оскільки діяльність їх попередників, на їх думку, навіть якщо вона була з деякими порушеннями, не має безпосереднього зв'язку з наслідками аварії та заподіянням шкоди позивачам.

Міжрайонне управління житлово-комунального господарства також заперечувало проти позовних вимог, посилаючись на відсутність з їх сторони вини, оскільки аварія сталася внаслідок інтенсивної зливи, тобто природної стихії, а така подія звільняє їх від відповідальності.

Визначити коло учасників судового засідання; вирішити справу по суті заявлених вимог.

Задача 2

Громадянин Іванов З., маючи відстрільну картку (для полювання на зайців у мисливських угіддях “Сузір'я”), вийшов у поле з собакою ягд-тер'єр. Собака натрапив на нору лисиці в угіддях іншого користувача, за 100 метрів від угідь, у межах яких було дозволено полювати, та вполював її.

При цьому Іванова З. затримав інспектор з охорони навколишнього природного середовища і склав протокол про порушення ним

“Положення про полювання”. На підставі протоколу було винесено постанову про накладання адміністративного стягнення: позбавлення права на полювання з вилученням мисливського квитка.

Іванов оскаржив ці дії до районного суду.

Які правовідносини склалися? Які органи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища представляє інспектор та які функції він здійснює? Чи правомірні його дії? Вирішіть справу.

Література [1-10; 16-27; 35-52; 53-66]

Змістовий модуль II. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі використання, відтворення та охорони природних ресурсів

Тема 3. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Земельні правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, особливості. Види земельних правопорушень. Класифікація земельних правопорушень. Соціально-правова характеристика земельних правопорушень. Форми юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями земельного законодавства. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями права власності на землю. Компенсація шкоди, заподіяної обмеженнями прав власників і землекористувачів чи погіршенням якості земель. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної псуванням, забрудненням земель хімічними, радіоактивними речовинами, виробничими відходами, стічними водами. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням строків повернення тимчасово зайнятих

земель чи внаслідок невиконання обов'язків щодо їх рекультивації.

Порушення земельного законодавства як підстави адміністративної відповідальності: стан та проблеми вдосконалення.

Земельні правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.

Питання для самоконтролю

1. Земельні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Види земельних правопорушень. Класифікація земельних правопорушень.
2. Соціально-правова характеристика земельних правопорушень.
3. Форми юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
4. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями земельного законодавства.
5. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями права власності на землю.
6. Компенсація шкоди, заподіяної обмеженнями прав власників і землекористувачів чи погіршенням якості земель.
7. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної псуванням, забрудненням земель хімічними, радіоактивними речовинами, виробничими відходами, стічними водами.
8. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням строків повернення тимчасово зайнятих земель чи внаслідок невиконання обов'язків щодо їх рекультивації.
9. Порушення земельного законодавства як підстави адміністративної відповідальності: стан та проблеми вдосконалення.
10. Земельні правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Спеціальні заходи земельно-правового примусу в системі юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
2. Проблеми криміналізації порушень земельного законодавства.

ТЕСТИ

1 *Екологічні правопорушення за ступенем екологічної небезпеки та заходів державного примусу бувають:*

- а) значні, за які настає кримінальна відповідальність;
- б) екологічні адміністративні правопорушення;
- в) значні проти держави;
- г) екологічні дисциплінарні вчинки;
- д) екологічний майновий зміст.

2. *Залежно від об'єкта правовідносин юридична відповідальність в економічній сфері поділяється на:*

- а) природноресурсову;
- б) природоохоронну;
- в) кримінальну;
- г) екологобезпекову;
- д) адміністративну.

Задача 1

Спільним рішенням садових товариств “Ольвія” і “Гермес” на ділянці суміжних не використовуваних земель було створено ставок загального користування і рекреаційного призначення. Навколо цієї водойми було посаджено парк, розміщено майданчики для дитячих атракціонів, літні намети платних послуг побутового призначення та облаштовано “стежки здоров’я”.

Враховуючи, що члени садового товариства “Гермес” перестали здавати виручені кошти в касу товариства “Ольвія”, останнє на своїх зборах змінило цільове використання водойми на частині їх земельної

ділянки. Ставок перегородили і зарібили, зелені насадження вирубали для будівельних потреб товариства, а земельну ділянку почали використовувати під колективний сад.

Товариство “Гермес” звернулося з позовом до суду про відшкодування збитків, заподіяних зміною цільового використання земель. У позові зазначалося, що значні витрати на створення території рекреації були витрачені ними, зокрема на створення водойми, рекреаційне обслуговування населення та на касові операції.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

Згідно з рішенням міської ради народних депутатів частина міських лісових угідь разом з водоймою на ній природним національним парком, регіональним ландшафтним парком, історико-культурним заповідником віднесено до категорії рекреаційної території з обмеженим режимом їх господарського та комунально-складського використання.

Начальник міжрайонного лісового господарства Волошин П. оскаржив це рішення у господарському суді, вважаючи, що зміну цільового використання лісових угідь здійснено з порушенням чинного законодавства.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-11; 25; 26; 28; 35-38; 40; 53; 61]

Тема 4. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства

Водні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Класифікація водних правопорушень. Поняття і зміст юридичної відповідальності за порушення водного законодавства. Форми юридичної

відповідальності за порушення водного законодавства.

Майнова відповідальність за порушення водного законодавства. Особливості відшкодування збитків, заподіяних порушеннями водного законодавства. Відшкодування збитків, заподіяних припиненням права, зміною умов використання вод.

Водно-правова відповідальність. Механізм реалізації водно-правової відповідальності.

Водні адміністративні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Правопорушення водного законодавства як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації водних правопорушень.

Питання для самоконтролю

1. Водні правопорушення як підстави юридичної відповідальності.
2. Класифікація водних правопорушень.
3. Поняття і зміст юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.
4. Форми юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.
5. Майнова відповідальність за порушення водного законодавства.
6. Особливості відшкодування збитків, заподіяних порушеннями водного законодавства.
7. Відшкодування збитків, заподіяних припиненням права, зміною умов використання вод.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Види юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.
2. Проблеми криміналізації водних правопорушень.

Тестові завдання

1. *Визначити, на які групи можна поділити об'єкти екологічних*

правопорушень:

- а) загальні;
- б) національні;
- в) спеціальні;
- г) державні;
- д) особливі.

2. *З'ясувати, якими ознаками характеризується об'єктивна сторона екологічного правопорушення:*

- а) протиправністю дій чи бездіяльністю;
- б) навмисною вимогою;
- в) настанням шкоди чи загрози її завдання природі;
- г) причинний зв'язок між протиправними діями та шкодою, яка настала як наслідок.

3. *Визначити основні види екологічних правопорушень залежно від об'єкта посягання:*

- а) у галузі використання природних ресурсів;
- б) у галузі охорони навколишнього природного середовища;
- в) у галузі екологічної безпеки.

4. *З'ясувати, на які складові поділяються принципи екологічного права:*

- а) загальноправові;
- б) законності;
- в) спеціальні;
- г) гуманізму;
- д) загальнодержавні.

5. *Визначте, на які основні групи поділяються функції екологічного права:*

- а) загальноправові;
- б) загальнодержавні;
- в) спеціально-правові;

- г) міжрегіональні;
- д) процесуальні.

Задача

За клопотанням організації віруючих української християнської церкви м. Умані про виділення земельної ділянки під будівництво храму районна рада народних депутатів винесла рішення про передачу в колективну власність цієї ділянки на території Софіївського парку.

Педагогічний колектив Уманського сільгосптехнікуму звернувся з позовом до суду про скасування цього рішення, зазначивши, що новий директор технікуму дав згоду на передачу у власність ділянки без урахування думки педагогічного колективу. В обґрунтуванні позову колектив зазначив, що Софіївський парк входить до межі земель технікуму ще з 1972 року: від часу його створення й отримання земельної ділянки в користування. Крім того, Софіївський парк є пам'яткою садово-паркового мистецтва, а технікум має зареєстроване в установленому порядку охоронне зобов'язання і впродовж усього терміну користування сумлінно його виконує. Передача ж ділянки у колективну власність організації віруючих на території парку із зазначеною метою призведе до порушення режиму його охорони та збереження.

Визначте коло суспільних відносин. Чи підлягає позов задоволенню? Вирішіть справу.

Література [1-10; 14; 53-60; 65]

Тема 5. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства

Лісові правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система. Види лісових правопорушень та їх характеристика.

Форми юридичної відповідальності за лісопорушення.

Майнова відповідальність за порушення правил відпуску деревини на пні.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну лісовому господарству: поняття і види. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну пошкодженням або знищенням лісу, забрудненням, засміченням або порушенням правил пожежної безпеки в лісах. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам рослин, занесеним до Червоної книги України.

Лісові правопорушення як підстави адміністративної відповідальності. Проблеми вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових санкцій за лісові правопорушення.

Лісові правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, склад лісових правопорушень.
2. Майнова відповідальність за порушення правил відпуску деревини на пні.
3. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну пошкодженням або знищенням лісу, забрудненням, засміченням або порушенням правил пожежної безпеки в лісах.
4. Лісові правопорушення як підстави адміністративної відповідальності.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Види лісових правопорушень та відповідальність за їх вчинення.
2. Проблеми криміналізації лісових правопорушень.

Тестові завдання

1. *Визначити, на які основні групи поділяються методи екологічного права:*
  - а) авторитарні;

- б) загальноправові;
- в) соціально-правові;
- г) дозволяючі;
- д) заохочувальні.

2. *Зазначте, з яких частин складається система екологічного права:*

- а) спеціальної;
- б) загальної;
- в) міжнародного співробітництва;
- г) особливої;
- д) природоохоронної.

Задача

Враховуючи надзвичайні природні умови, що склалися внаслідок частих снігопадів та надмірного промерзання ґрунтів (перевищення в 3 рази річного снігового покриву, промерзання льодоставу до 80 см та ін.) і можливий (прогнозований) паводок із загрозою затоплення значної частини населених пунктів, обласна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій прийняла рішення та затвердила план надзвичайних заходів щодо відвернення стихії внаслідок повені. З урахуванням цього було виділено додаткові кошти в сумі 3 млн грн, створено відповідні рятувальні та медичні служби на випадок стихійного лиха, мобільний пункт управління, організовано пункти спостереження та виділено необхідні технічні прилади та засоби.

Однак наслідки стихії перевершили всі прогнозовані показники, що призвело до затоплення 4 населених пунктів, знищення 70 га лісових угідь, 16 внутрішньогосподарських ставків, 3 приміських зон рекреації. У зоні повені були знищені склади для зберігання отрутохімікатів та засобів захисту рослин, що призвело до епідемії захворювання населення 4 населених пунктів та 18 працівників рятувальних служб.

До районного суду надійшли заяви (одноособові та колективні) від громадян і голови сімейного сільськогосподарського підприємства про відшкодування збитків, заподіяних внаслідок надзвичайних ситуацій, на обласну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки, і надзвичайних ситуацій, 6 сільських, 4 міських рад, 6 районних державних адміністрацій, сільської спілки “Збруч” та фермерською господарства “Ринкові обрії”.

Ведення справи про захист порушених прав громадян і голови сімейного сільськогосподарського підприємства “Світоч” було доручено адвокатам Семашку І., Гудзенку С. та Осипенку Т. До матеріалів справи було залучено висновок фірми “Оранта” про наслідки стихійного лиха, кола осіб, винних в ускладненні наслідків повені, та інформацію фахівців управління екологічної безпеки області.

До суду також надійшли матеріали кримінальної справи про порушення правил складування та зберігання екологічно небезпечних, токсичних речовин та неналежне виконання службових обов’язків керівниками вказаних господарств.

Суддя об’єднав вказані матеріали в єдине провадження і призначив судові засідання.

Визначити коло учасників судового засідання.

Вирішити справу відповідно до викладених обставин і вимог чинного законодавства.

Література [1-10; 14; 16; 22; 25; 28; 32; 35-44; 65]

Тема 6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра

Порушення законодавства про надра як підстава юридичної відповідальності: поняття, склад і види. Класифікація порушень законодавства про надра. Характеристика порушень законодавства про

надра. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.

Майнова відповідальність за порушення законодавства про надра. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про надра.

Порушення законодавства про надра як підстави адміністративної відповідальності. Ефективність юридичної відповідальності при застосуванні адміністративно-правових санкцій за порушення законодавства про надра. Порушення законодавства про надра як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень законодавства про надра.

Питання для самоконтролю

1. Підстави юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.
2. Класифікація порушень законодавства про надра.
3. Характеристика порушень законодавства про надра.
4. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про надра.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Ефективність юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.
2. Проблеми криміналізації правопорушень законодавства про надра.

Тестові завдання

1. *Екологічні правовідносини поділяються на види залежно від:*
  - а) об'єктів впливу;
  - б) змісту юридичного припису;

- в) обсягу правового регулювання;
- г) характеру впливу;
- д) юридичної сили правовідносин, з яких складаються екологічно-правові норми.

2. *Екологічна політика держави — це:*

- а) механізм регулювання;
- б) екологічна ідеологія;
- в) екологічна культура;
- г) екологічна свідомість;
- д) засіб впливу.

Задача 1

За наслідками державної екологічної експертизи експертною комісією було складено висновок, який направлено голландсько-українській інвестиційній фірмі “Асоль” для вжиття термінових заходів щодо запровадження новітніх технологічних процесів і приладів, які б виключали негативний вплив на навколишнє природне середовище та здоров’я людей. Правління фірми розглянуло висновки державної екологічної експертизи на технологічній нараді та прийняло рішення, що запровадження екологічно містких технологічних процесів не передбачено у договорі із замовником — місцевою державною адміністрацією, а це потребуватиме значних додаткових коштів та великих кредитних ставок, на які, звичайно, не погодиться замовник.

Крім того, висновки державної екологічної експертизи є рекомендаційними, а тому не підлягають обов’язковому виконанню.

Державний інспектор управління екологічної безпеки за невиконання вимог висновків державної екологічної експертизи наклав на президента фірми адміністративний штраф у розмірі 30 % від вартості об’єкта експертизи, який останнім було оскаржено до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов

задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

Обласна рада прийняла рішення про спорудження заводу з переробки вторинної сировини і побутових відходів. Матеріали на спорудження цього об'єкта пройшли державну екологічну експертизу і отримали загалом позитивний висновок. Інженер Гайдуцький К. оскаржив цей висновок до обласної ради народних депутатів, вважаючи його необ'єктивним. На його думку, такі підприємства самі є джерелом підвищеної екологічної небезпеки, а тому спорудження його в зоні житлової забудови є незаконним. Обласна рада відмовила йому у визнанні висновку державної екологічної експертизи недійсним. Тоді він звернувся зі скаргою до міського суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-10; 12; 13; 25; 27; 35-43; 53-60]

Тема 7. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря та їх характеристика. Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави юридичної відповідальності. Система і класифікація порушень законодавства про охорону атмосферного повітря. Зміст і сутність юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Майнова відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Проблеми вдосконалення механізму

обчислення шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про охорону атмосферного повітря.

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави адміністративної відповідальності. Ефективність адміністративно-правових санкцій, що застосовуються за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових стягнень за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень законодавства про охорону атмосферного повітря.

Питання для самоконтролю

1. Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря та їх характеристика.
2. Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави юридичної відповідальності.
3. Система і класифікація порушень законодавства про охорону атмосферного повітря.
4. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.
5. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря та види відповідальності.
2. Вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових стягнень за порушення законодавства про атмосферне повітря.

Тестові завдання

1. Метою екологічного права є:

- а) регулювання та забезпечення ефективного використання природних ресурсів;
- б) забезпечення якості навколишнього середовища на основі широкого міжнародного співробітництва;
- в) гарантування екологічної безпеки.

2. Назвати, на які основні групи поділяються екологічні правовідносини:

- а) зобов'язуюча;
- б) еколого-безпечного значення;
- в) природоохоронні;
- г) пов'язані з раціональним використанням природних ресурсів;
- д) регулятивні.

Задача 1

З метою технічного переоснащення місцевого консервного заводу, який функціонує на правах колективної власності, були залучені кошти іноземної фірми "Інтерінвест". Однак філія банку, що обслуговувала завод, відмовилася надати кошти для придбання нових технологічних ліній, оскільки не було позитивного висновку державної екологічної експертизи.

Керівництво заводу звернулося до господарського суду з позовом на філію банку про забезпечення примусового виконання останнім узятих зобов'язань щодо банківського обслуговування.

У заяві зазначалося, що підприємство за своїм характером діяльності не належить до екологічно небезпечних. Проектні матеріали на технічне переоснащення передавались на екологічну експертизу комерційній фірмі "Класик-експерт", яка підготувала, загалом, позитивний висновок.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

До господарського суду звернулася громадська організація “Екологія і світ” про визнання недійсним висновку державної екологічної експертизи щодо спорудження комплексу із збагачення, упаковки та перевезення цементу за кордон.

У позові зазначалося, що вказаний об’єкт не отримав позитивного висновку громадської екологічної експертизи через відсутність сучасних технологій, які б виключали його негативний вплив на навколишнє середовище і здоров’я людей. Керівництво промислово-фінансової компанії обіцяло виправити ситуацію, але минуло більше року і рекомендації громадської експертизи були ним проігноровані.

У процесі проведення державної екологічної експертизи ці пропозиції також не були враховані. Крім того, проведення державної екологічної експертизи очолював керівник підрозділу державного управління екологічної безпеки області, який є одним із засновників вказаної промислово-фінансової компанії.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-10; 35-40; 53; 61]

Тема 8. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ

Порушення законодавства про тваринний світ (фауністичні правопорушення) як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система. Види порушень законодавства про тваринний світ та їх класифікація. Поняття юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ. Зміст юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про тваринний світ. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну незаконним добуванням диких тварин і птахів, їх жител та біотехнічних споруд.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів риби, водних безхребетних у рибогосподарських водоймах України. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення живих організмів “сидячих видів, що є природним багатством континентального шельфу. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення живих організмів у виключній (морській) економічній зоні та анадромних видів риб, що утворюються у річках України, за межами цієї зони.

Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам тварин, занесеним до Червоної книги України. Особливості обчислення збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони рибних запасів.

Особливості обчислення збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок скидання у рибогосподарські водойми стічних вод та інших відходів.

Порушення законодавства про тваринний світ як підстави адміністративної відповідальності. Проблеми застосування адміністративно-правових санкцій за пошкодження чи знищення об’єктів тваринного світу, що розводяться у неволі та напівневільних умовах.

Порушення законодавства про тваринний світ як підстави кримінальної відповідальності.

Питання для самоконтролю

1. Порушення законодавства про тваринний світ.

2. Види порушень законодавства про тваринний світ та їх класифікація.
3. Зміст юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.
4. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.
5. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про тваринний світ.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Проблеми застосування адміністративно-правових санкцій за пошкодження та знищення об'єктів тваринного світу.
2. Проблеми криміналізації порушення законодавства про тваринний світ.

Тестові завдання

1. *Залежно від ступеня тяжкості та застосування санкцій відповідальність є:*
  - а) природноресурсова;
  - б) природоохоронна;
  - в) кримінальна;
  - г) екологічнобезпечна;
  - д) адміністративна.
2. *Підставою для виникнення адміністративної відповідальності в екологічній сфері є:*
  - а) злочин;
  - б) адміністративні екологічні проступки;
  - в) дисциплінарні вчинки;
  - г) порушенням правил безпеки гірничих робіт.
3. *Вказати види дисциплінарних стягнень:*
  - а) штраф;

- б) догана;
- в) звільнення з посади;
- г) позбавлення права займатися спеціальною діяльністю.

Задача 1

Податкова інспекція звернулася до районного суду з позовом на Скибенка про стягнення платежів за використання ним водних ресурсів і загальнопоширених корисних копалин.

У судді гр. Скибенко Б. пояснив, що на земельній ділянці, що виділена йому і передана для ведення фермерського господарства, є ставок, який він використовує для напування худоби, а також є запаси глини, гравію та піску, які він використовував для будівництва господарських споруд, прокладання доріг. Такими ресурсами, на його думку, він має право користуватися безплатно, враховуючи, що періодично і вчасно сплачує земельний податок за передану йому у власність землю.

Визначте коло суспільних відносин.

Задача 2

Міська рада народних депутатів прийняла рішення про проведення додаткової екологічної експертизи щодо визначення рівня забруднення навколишнього природного середовища міста та його впливу на здоров'я людей. З цією метою було створено спеціалізовану комісію з фахівців різних галузей знань, з якими були укладені угоди на проведення додаткової екологічної експертизи.

Угодою, зокрема, передбачалося, що робота експертів попередньо фінансується за рахунок коштів місцевого бюджету. Остаточні розрахунки будуть здійснені після підготовки еколого-експертного висновку за рахунок коштів підприємств, установ та організацій, діяльність яких призвела до погіршення екологічної обстановки у місті та поширення захворюваності населення.

Рада підприємств міста оскаржила це рішення до прокурора, вважаючи його незаконним.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає рішення опротестуванню прокурора? Вирішити справу.

Література [1-10; 30-32; 35-44; 60; 66]

Змістовий модуль III. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища

Тема 9. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Поняття і склад порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища як підстави юридичної відповідальності. Соціально-правова характеристика порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Класифікація порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Характерні ознаки юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Визначення поняття юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Межі застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Проблеми застосування майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Ефективність адміністративної відповідальності

за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища як підстави кримінальної відповідальності та проблеми її вдосконалення.

Питання для самоконтролю

1. Поняття і склад порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
2. Класифікація порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
3. Соціально-правова характеристика порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
4. Характерні ознаки юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Практичне завдання

Підготувати реферат на тему:

Права і обов'язки екологічних прав громадян. Гарантії їх реалізації.

Тестові завдання

1 *Визначити, на які групи поділяються об'єкти екологічних правопорушень:*

- а) природноресурсова;
- б) природоохоронна;
- в) кримінальна;
- г) екологобезпечна;
- д) адміністративна.

2. *Назвати критерії розподілу екологічних правопорушень:*

- а) залежно від державних актів, в яких вони закріплені;
- б) залежно від способу посягання;
- в) залежно від ступеня екологічної безпеки та заходів державного примусу;
- г) залежно від об'єкта посягання.

3. До адміністративних стягнень належать:

- а) позбавлення права займатися спеціальною діяльністю;
- б) штраф;
- в) позбавлення волі;
- г) конфіскація.

Задача 1

Враховуючи, що члени садового товариства “Гермес” перестали здавати виручені кошти в касу товариства “Ольвія”, останнє на своїх зборах змінило цільове використання водойми на частині їх земельної ділянки. Ставок було перегороджено і зариблено, зелені насадження вирубано для будівельних потреб товариства, а земельну ділянку почали використовувати під колективний сад.

Товариство “Гермес” звернулося з позовом до суду про відшкодування збитків, заподіяних зміною цільового використання земель. У позові зазначалося, що значні витрати на створення території рекреації були витрачені ними, зокрема для створення водойми, рекреаційного обслуговування населення та здійснення касових операцій.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

Згідно з рішенням міської ради народних депутатів частина міських лісових угідь разом з водоймою, природним національним парком, регіональним ландшафтним парком, історико-культурним заповідником віднесено до категорії рекреаційної території з обмеженим режимом їх господарського та комунально-складського використання.

Начальник міжрайонного лісового господарства Волошин П. оскаржив це рішення в арбітражному суді, вважаючи, що зміну цільового використання лісових угідь здійснено з порушенням чинного законодавства.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-15; 17; 20; 21; 25; 27; 28; 32;
35-40; 53-60; 66]

Тема 10. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд

Поняття та особливості порушень законодавства про природно-заповідний фонд як підстава юридичної відповідальності. Зміст порушень законодавства про природно-заповідний фонд. Класифікація правопорушень про природно-заповідний фонд.

Визначення та ознаки юридичної відповідальності про природно-заповідний фонд. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Особливості механізму реалізації юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Форми майнової відповідальності за шкоду, заподіяну об'єктам та територіям природно-заповідного фонду. Таксова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про природно-заповідний фонд. Види таксової відповідальності за шкоду, заподіяну територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок незаконного знищення чи пошкодження рослинного світу. Види таксової відповідальності за шкоду, заподіяну територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок незаконного добування, пошкодження або знищення тваринного світу.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та особливості порушень законодавства про природнозаповідний фонд.
2. Класифікація правопорушень про природно-заповідний фонд.
3. Визначення та ознаки юридичної відповідальності про природно-

заповідний фонд.

4. Особливості механізму реалізації юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Практичне завдання

Підготувати реферат на тему:

Конституційні та державні гарантії прав громадян. Способи захисту екологічних прав громадян.

Тестові завдання

1. *Складовою санітарно-епідеміологічного законодавства є:*

- а) Закон України “Про безпеку продуктів харчування”;
- б) Закон України “Про рекреаційно-відповідальну зону”;
- в) Закон України “Про ядерну безпеку”;
- г) Закон України “Про охорону довкілля”;
- д) Закон України “Про лісове господарство”.

2. *Визначити, як називають території, що зазнали інтенсивного забруднення:*

- а) зона відчуження;
- б) зона безумовного обов’язкового виселення;
- в) зона посилення екологічного контролю.

3. *Спеціальними екологічними принципами є:*

- а) захист НПС;
- б) екологічно обґрунтоване використання природних ресурсів;
- в) захист світового океану;
- г) стимулювання до порушень.

Задача 1

Під час будівництва комбінату біопрепаратів ініціативна група громадян на чолі з біологом Короленком І. звернулася до місцевої держадміністрації з пропозицією провести громадську екологічну експертизу матеріалів розміщення зазначеного об’єкта, враховуючи,

що його експлуатація може суттєво погіршити екологічну обстановку в регіоні та викликати непередбачені генетичні наслідки у населення, яке проживає на цій території.

Місцева держадміністрація відмовила в їхньому проханні, посилаючись на ту обставину, що за проектом цього будівництва вже проводилася державна екологічна експертиза і тому немає потреби у проведенні громадської екологічної експертизи. У відповідь на відмову Короленко І. при підтримці місцевої екологічної організації став вимагати прилюдного обговорення матеріалів будівництва цього об'єкта і звернувся до суду зі скаргою на дії держадміністрації.

Дати характеристику правовідносин, що склалися; чи є у цьому випадку порушення екологічних прав громадян? Вирішити справу.

Задача 2

Податкова інспекція звернулася до районного суду із заявою про стягнення платежів з гр. Бойка Ф. за використання ним водних ресурсів і загальнопоширених корисних копалин.

У суді Бойко Ф. пояснив, що на земельній ділянці, яка виділена йому і передана для ведення фермерського господарства є ставок, яким він послуговувався для напування худоби, є також запаси глини, гравію та піску, які він використовував для будівництва господарських споруд та шляхів. Такі ресурси, на його думку, він має право використовувати безоплатно, враховуючи, що періодично і вчасно вносить земельний податок за передану в його власність землю.

Розкрити особливості цих правовідносин; дати аналіз основних екологічних обов'язків громадян; вирішити справу.

Література [1-12; 16; 25; 27; 28; 35-40; 53-56; 66]

Тема 11. Юридична відповідальність за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони

Поняття та зміст порушень законодавства про виключну (морську) економічну зону. Класифікація порушень правового режиму виключної (морської) економічної зони. Механізм застосування юридичної відповідальності за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про виключну (морську) економічну зону. Особливості застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону. Кримінальна відповідальність за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони. Проблеми вдосконалення юридичної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та зміст порушень законодавства про виключну (морську) економічну зону.
2. Класифікація порушень правового режиму виключної (морської) економічної зони.
3. Механізм застосування юридичної відповідальності за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони.
4. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про виключну (морську) економічну зону.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

Проблеми вдосконалення юридичної відповідальності за порушення про виключну (морську) економічну зону.

Тестові завдання

1. Назвати орган, який має право притягувати до кримінальної відповідальності:
  - а) органи суду;

- б) Верховна Рада;
- в) Міністерство екологічної безпеки;
- г) профспілка;
- д) Кабінет Міністрів.

2. Назвати способи обчислення шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями:

- а) розрахунковий;
- б) нормативний;
- в) витратний;
- г) таксовий;
- д) дискретний.

3. Назвати органи, які накладають адміністративне стягнення:

- а) профспілки;
- б) органи суду;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) громадська організація;
- д) Кабінет Міністрів.

4. З'ясувати, на які групи поділяються злочинні діяння в екологічній сфері:

- а) у природоохоронній галузі;
- б) у галузі екологічної безпеки;
- в) у галузі раціонального використання природних ресурсів;
- г) у галузі радіаційної безпеки;
- д) у галузі природноресурсових відносин.

Задача 1

Працівники екологічної інспекції охорони Чорного моря затримали групу осіб на рибальському сейнері, які без відповідного дозволу виловлювали рибні ресурси за межами територіальних вод.

Поставлених вимог щодо відшкодування збитків, заподіяних

власності держави незаконним виловом рибних ресурсів у виключній (морській) економічній зоні, вони не визнали, посилаючись на те, що їх діяльність відбувалася за межами територіальних вод, а отже, у зоні вільного мореплавства. І, звісно, тут можна здійснювати будь-яку діяльність, що не суперечить принципу міжнародного морського права на вільне використання об'єктів (“загальної спадщини людства”).

Вважаючи таке пояснення необґрунтованим, екологічна інспекція охорони Чорного моря звернулася з позовом до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

Мале підприємство з ремонту сільськогосподарських машин звернулося до районної ради із заявою про передачу йому у власність частини земельної ділянки, яка перебуває в користуванні місцевого сільськогосподарського інституту і служить полігоном для випробування якісних характеристик відремонтованої сільськогосподарської техніки.

У матеріалах обґрунтування доцільності такої передачі є згода сільськогосподарського інституту та договір про спільну діяльність у підготовці та проведенні практики майбутніх фахівців та вказується на Закон України “Про підприємства в Україні”, що передбачає таку можливість.

Районна рада відмовила передавати зазначені землі, посилаючись на непідвідомчість вирішення цього питання.

Після цього мале підприємство з ремонту сільськогосподарських машин звернулося з позовом до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є правомірним рішення районної ради? Вирішити справу.

Література [1-12; 16; 25; 27; 32; 35-42; 53-60; 66]

Тема 12. Юридична відповідальність за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони

Порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони як підстави юридичної відповідальності. Проблеми юридичного закріплення системи правопорушень законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.

Перспективи розвитку майнової відповідальності за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони. Критерії розмежування адміністративних і кримінальних правопорушень режиму курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон. Проблеми криміналізації порушень законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.

Питання для самоконтролю

1. Порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.
2. Проблеми юридичного закріплення системи правопорушень законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.
3. Перспективи розвитку майнової відповідальності за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.
4. Критерії розмежування адміністративних і кримінальних правопорушень режиму курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.

Тестові завдання

1. *Визначити, який з принципів не належить до загальноюридичних принципів:*
  - а) відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічного законодавства;

- б) гласності прийняття екологічних рішень;
- в) міжнародне співробітництво в галузі екології;
- г) поєднання засобів стимулювання і юридичної відповідальності за екологічні правопорушення;
- д) різноманітності форм права власності на природні ресурси.

2. *До інтеграційних джерел екологічного права належать:*

- а) Конституція Автономної Республіки Крим;
- б) Закон України “Про виключну екологічну зону”;
- в) Конституція України;
- г) Закон України “Про природно-заповідний фонд”;
- д) Закон України “Про екологічну експертизу”.

3. *До диференційних джерел екологічного права відносять:*

- а) Лісовий кодекс;
- б) Конституція України;
- в) Водний кодекс;
- г) Земельний кодекс;
- д) Закон України “Про охорону навколишнього середовища”.

Задача 1

За наслідками державної екологічної експертизи функціонуючої РЛС (релейно-лінійної станції) були підготовлені висновки окремих експертів, які не збігалися з оцінкою інших членів еколого-експертної комісії. Експерти-екологи Радіонов О. і Саненко В. опублікували у місцевій газеті свої висновки, згідно з якими експлуатація РЛС посилює іонізуюче випромінювання у 810 разів порівняно з його природним станом, що впливає на якість атмосферного повітря, лісових та інших природних ресурсів, погіршує стан природних умов для проживання населення в радіусі його дії 15-20 км.

Начальник державного управління екологічної безпеки, за розпорядженням якого було створено експертну комісію для проведення

державної екологічної експертизи, виніс постанову про притягнення Радіонова О. і Саненка В. до адміністративної відповідальності за опублікування свідомо неправдивих відомостей про наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи та підготовку свідомо об'єктивного висновку державної екологічної експертизи.

Дії начальника управління Радіонов О. і Саненко В. оскаржили у суді.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає скарга задоволенню? Вирішити справу.

Задача 2

Згідно з угодою про надання еколого-експертних послуг передбачалося провести екологічну експертизу та надати підготовлений узагальнений висновок районній адміністрації у 35-денний строк. Однак проведення екологічної експертизи було відкладено через те, що не було спочатку оголошено заяву про екологічні наслідки діяльності, а згодом проектній організації довелося вносити корективи до матеріалів оцінки впливу на навколишнє природне середовище відповідно до вимог чинного законодавства.

Замовник екологічної експертизи — управління капітального будівництва та інвестицій міської державної адміністрації зажадало від експертної фірми сплатити пені в розмірі 1,5 % за кожний день прострочення подання еколого-експертного висновку.

Експертна фірма відмовилася від сплати пені, посилаючись на відсутність її вини. Крім того, у своїй відповіді на претензію вона вказала на доцільність прийняти до уваги те, що, як домовились, висновок екологічної експертизи загалом є позитивний.

Замовник екологічної експертизи звернувся з позовом до господарського суду.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов

задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-10; 16; 25; 28; 32; 35-47; 53-60; 66]

**Змістовий модуль IV. Юридична відповідальність
за правопорушення в галузі екологічної
безпеки**

***Тема 13. Юридична відповідальність за порушення вимог,
норм і нормативів екологічної безпеки***

Поняття та ознаки порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Система порушень вимог, норм і нормативів екологічної безпеки як підстава юридичної відповідальності. Класифікація правопорушень у галузі екологічної безпеки. Особливості реалізації механізму юридичної відповідальності за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Екологічна безпека та екологічний ризик як підстави абсолютної відповідальності. Проблеми застосування майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушенням вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Проблеми формування об'єктивної юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелами підвищеної екологічної небезпеки.

Адміністративна відповідальність за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Кримінальна відповідальність за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки.

Проблеми формування інституту превентивної відповідальності за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та ознаки порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки.
2. Класифікація правопорушень у галузі екологічної безпеки.

3. Екологічна безпека та екологічний ризик як підстави абсолютної відповідальності.
4. Проблеми формування об'єктивної юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелами підвищеної екологічної небезпеки.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

Проблеми формування інституту превентивних заходів та застосування їх за порушення екобезпеки.

ТЕСТИ

1. *Визначити, на які категорії поділяються еколого-правові норми:*
  - а) забороняючі;
  - б) уповноважуючі;
  - в) дозволяючі;
  - г) спеціальні;
  - д) регулятивні.
2. *Види екологічного права класифікуються на:*
  - а) екологічні права, що мають галузеве призначення;
  - б) екологічні права міжрегіонального призначення;
  - в) екологічні права, які реалізуються на міжгалузевому рівні;
  - г) екологічні права загальнодержавного призначення;
  - д) екологічні права, які мають комплексний характер.
3. *Визначити, які з названих принципів належать до найважливіших принципів, які становлять зміст екологічного статусу людини і громадянина:*
  - а) рівноправності;
  - б) гарантованість заборони незаконного обмеження екологічних прав та свобод;
  - в) законності;
  - г) уповноважуючі.

Задача 1

Для проведення державної екологічної експертизи проекту розміщення та складування відходів виробництва була створена експертна група акціонерним товариством “Вторсировина”.

Перед групою було поставлено завдання: ретельно вивчити матеріали розміщення та провести натурні обстеження з тим, щоб виключити будь-які негативні зміни навколишнього природного середовища у процесі реалізації проекту, обґрунтувати позитивний висновок експертизи, враховуючи, що розміщення “полігона відходів” дає можливість залучити значні кошти для будівництва кількох житлових будинків, гуртожитків та інших об’єктів соціальної й інженерної інфраструктури.

Для продуктивної роботи комісії були створені відповідні умови праці: під час проведення експертизи членів комісії розмістили для проживання у приміському санаторії з посиленням харчуванням, їм були надані необхідні інформаційні й технічні засоби дослідження та оплата у розмірі середнього шестимісячного доходу.

Висновки експертів було підготовлено у 30-денний строк. Однак у процесі підготовки загального висновку експерти Кучерець та Війтович дали негативну оцінку об’єктам екологічної експертизи.

Рішенням акціонерного товариства за невиконання умов угоди їх відсторонено від подальшого проведення екологічної експертизи і до складу експертної комісії включено інших експертів.

Визначити коло суспільних правовідносин. Яке рішення має винести суд?

Вирішити справу.

Задача 2

Для проведення незалежної екологічної експертизи впливу діяльності спільного підприємства з переробки та компостування відходів

виробництва холдинговою компанією “Еврика” створено тимчасовий еколого-експертний колектив.

Керівник цього колективу звернувся до районної санітарно-епідеміологічної станції з пропозицією надати всі відомості про стан захворюваності населення, що проживає поблизу зазначеного підприємства, а також дані, що характеризують санітарно-епідеміологічну та екологічну обстановку у місті з урахуванням інших антропогенних чинників.

Головний лікар санітарно-епідеміологічної станції відмовився надати таку інформацію, посилаючись на те, що комерційна фірма може отримати таку інформацію тільки на компенсаційних засадах. Оскільки компанія “Еврика” взяла на себе зобов’язання дати комплексну оцінку екологічного району та його впливу на здоров’я населення, то вона має провести необхідні дослідження і відповідно до отриманих даних проаналізувати й оцінити діяльність екологічно небезпечного підприємства, за рахунок коштів якого і має бути проведена екологічна експертиза.

Керівник тимчасового еколого-експертного колективу оскаржив цю відмову до голови обласної державної адміністрації, вважаючи це порушенням правового статусу експерта екологічної експертизи.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи підлягає скарга задоволенню? Вирішити справу.

Література [1-10; 16; 25; 28; 34; 37; 53-60]

Тема 14. Юридична відповідальність за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій

Поняття порушень вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій. Система та види порушень вимог екологічної безпеки внаслідок стихійних сил природи та техногенних

аварій і катастроф. Проблеми кодифікації порушень вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Адміністративна відповідальність за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Питання для самоконтролю

1. Поняття порушень вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.
2. Система та види порушень вимог екологічної безпеки внаслідок стихійних сил природи та техногенних аварій і катастроф.
3. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.
4. Адміністративна відповідальність за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

Проблеми кодифікації порушення вимог екобезпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Тестові завдання

- 1 *Елементи, які становлять структуру еколого-правового статусу людини і громадянина:*
  - а) правоздатність;
  - б) громадянство;
  - в) дієздатність;
  - г) правосуб'єктність.

2. *Еколого-правовий статус людини в галузі використання окремих природних ресурсів складається з:*

- а) земельних, надрових правовідношень;
- б) водних, лісових, атмосферних;
- в) міжнародних правовідношень;
- г) природо-заповідні правовідношення.

Задача 1

Голова екологічної асоціації “Джерело” звернувся до Мінекобезпеки з клопотанням надати відомості про концентрацію забруднюючих речовин у скидах річки Південний Буг, стан річки та вплив на стан здоров’я населення, що проживає вздовж навколишнього природного середовища, на здоров’я озонового шару у верхній частині атмосфери.

Мінекобезпеки роз’яснило, що інформацію про екологічний стан в Україні воно періодично публікує в засобах масової інформації. Що ж стосується цього конкретного запиту, то цілісної систематизованої інформації у нього немає, оскільки здійснення екологічного моніторингу покладається й на інші органи центральної виконавчої влади.

Вважаючи, що Мінекобезпеки порушило вимоги ст. 9 і 22 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, голова екологічної асоціації звернувся до територіальної екологічної (природоохоронної) прокуратури за захистом порушених прав.

Визначити коло суспільних правовідносин. Чи є порушення вимог екологічного законодавства у діях Мінекобезпеки? Вирішити справу.

Задача 2

У зв’язку зі створенням технополіса “Славутич” виробничо-наукова фірма “Поліський криштал” запровадила нові технологічні

системи, устаткування щодо знешкодження токсично небезпечних викидів і скидів у навколишнє природне середовище та ввела в експлуатацію цех із знешкодження шкідливих відходів виробництва, що дало можливість суттєво знизити забруднення навколишнього природного середовища.

Враховуючи ці обставини, президент фірми видав наказ про припинення внесення плати за лімітовані викиди і скиди забруднюючих речовин та інші шкідливі впливи на навколишнє і виробниче середовище.

Після завершення терміну подання звіту про наслідки господарської діяльності за поданням начальника регіональної екологічної інспекції державного управління екологічної безпеки установою банку у безакцентному порядку були стягнуті кошти з фірми у межах, зазначених ліцензією (дозволом) на скиди і викиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище. Крім того, з фірми додатково було стягнуто економічні платежі за понадлімітне забруднення навколишнього природного середовища, беручи до уваги відмову фірми від оплати визначених дозволом платежів.

Фірма звернулася з позовом до господарського суду про повернення незаконно сплачених платежів.

До заяви додано обґрунтування відмови від оплати платежів та висновки незалежної еколого-експертної групи, які посвідчують факти екологічно безпечної діяльності фірми.

Визначити коло учасників господарського процесу. Вирішити справу.

Література [1-10; 17-19; 27; 29; 34-45; 63-61; 66]

Змістовий модуль V. Юридична відповідальність за порушення міжнародних еколого-правових норм та екологічні делікти в зарубіжних країнах

Тема 15. Проблеми міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення

Міжнародна відповідальність за екологічні правопорушення як інструмент реалізації міжнародного екологічного права. Підстави застосування міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення. Механізм реалізації міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення.

Проблеми майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушеннями міжнародних еколого-правових норм. Проблеми застосування імперативних санкцій за міжнародні екологічні правопорушення.

Проблеми формування інституту транснаціональної відповідальності за екологічні правопорушення.

Питання для самоконтролю

1. Міжнародна відповідальність за екологічні правопорушення як інструмент реалізації міжнародного екологічного права.
2. Підстави застосування міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення.
3. Механізм реалізації міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення.
4. Проблеми формування інституту транснаціональної відповідальності за екологічні правопорушення.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

1. Проблеми формування інституту транснаціональної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Особливості міжнародної екологічної відповідальності та її

види.

Тестові завдання

1. *Гарантії прав громадян на екологічну безпеку поділяються на:*

- а) політичні;
- б) виробничі;
- в) економічні;
- г) науково-технічні;
- д) заохочувальні.

2. *Форми захисту екологічних прав:*

- а) судова;
- б) міжнародна;
- в) регіональна;
- г) природоохоронна;
- д) нормотворча.

3. *Система прав та обов'язків людини і громадянина складаються:*

- а) загального використання природних ресурсів;
- б) спеціального використання природних ресурсів;
- в) охорони навколишнього природного середовища;
- г) індивідуального використання природних ресурсів.

Література [1-10; 17; 25; 35-45; 60; 61; 66]

Тема 16. Особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в зарубіжних країнах

Порівняльно-правовий аналіз юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн. Загальні та основні ознаки юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн. Механізм реалізації юридичної відповідальності за екологічні правопорушення різних правових систем.

Проблеми інтеграції правового забезпечення інституту юридичної

відповідальності за екологічні правопорушення в країнах різних правових систем.

Питання для самоконтролю

1. Порівняльно-правовий аналіз юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн.
2. Загальні та основні ознаки юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн.
3. Механізм реалізації юридичної відповідальності за екологічні правопорушення різних правових систем.
4. Проблеми інтеграції правового забезпечення інституту юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в країнах різних правових систем.

Практичне завдання

Підготуйте реферат на тему:

Порівняльно-правовий аналіз юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у різних державах.

Тестові завдання

1. Назвати види екологічної безпеки:

- а) типова;
- б) середня;
- в) національна;
- г) глобальна;
- д) локальна.

2. Назвати форми організаційно-превентивних заходів:

- а) обліково-установчі;
- б) рекреаційно-відновлювальні;
- в) реєстраційно-ліцензійні;
- г) статистичні дослідження;
- д) експертно-оціночні.

3. Назвати критерії поділу екологічної безпеки на види:

- а) за територіальною ознакою;
- б) за способом забезпечення;
- в) залежно від масштабу;
- г) за суб'єктами;
- д) за об'єктами.

Задача 1

Податкова інспекція звернулася до районного суду з позовом на Скибенка Д. про стягнення платежів за використання ним водних ресурсів і загальнопоширених корисних копалин.

У суді Скибенко Д. пояснив, що на земельній ділянці, виділеній і переданій йому для ведення фермерського господарства, є ставки, якими він користувався для напування худоби, а також є запаси глини, гравію та піску, які він використовував для будівництва господарських споруд, прокладання доріг. Такими ресурсами, на його думку, він має право користуватися безплатно, враховуючи, що періодично і вчасно сплачує земельний податок за передану йому у власність землю.

Розкрийте особливості таких правовідносин. Дайте аналіз основних екологічних обов'язків громадян. Вирішіть справу.

Задача 2

Громадянин Пономаренко Г. звернувся до суду з позовом про повернення колекції червоноволої казарки, затриманої органами міліції під час переміщення її із-за кордону.

У заяві він зазначив, що колекцію придбав у власність за кордоном, де перебував на Міжнародному конгресі захисників тварин. Рішення органів митниці про промислове вилучення колекції тварин, які в Україні занесені до Червоної книги, не можна визнати правомірним, оскільки вони придбані у власність за межами України. Зокрема, перебуваючи з екскурсією у заповіднику, йому і ще деяким екскурсантам

керівництвом заповідника було презентовано вказану колекцію з метою акліматизації тварин у природних умовах України.

Цю колекцію, на думку гр. Пономаренка Г., пропонується експонувати у міському зоопарку, приватизованому 10 липня 1997 року Товариством охорони диких тварин, головою правління якого він є з квітня 1996 року.

Визначте коло правовідносин. Які особливості права власності на об'єкти, що підлягають особливій охороні. Вирішіть справу.

Література [1-10; 25; 35-45; 64-66]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
3. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 15.
6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36.

7. Кримінальний кодекс України від 1 вересня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
8. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 17. – Ст. 99.
9. Повітряний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 25. – Ст. 272.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
11. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 21. – Ст. 152.
12. Закон України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 33. – Ст. 440.
13. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 350.
14. Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1990. – № 34. – Ст. 499.
15. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 27. – Ст. 218.
16. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 47. – Ст. 405.
17. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 40. – Ст. 337.
18. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 42. – Ст. 348.

19. Закон України «Про екологічну експертизу» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8.
20. Закон України «Про карантин рослин» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 34. – Ст. 352.
21. Закон України «Про курорти» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 50. – Ст.435.
22. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 18. – Ст. 132.
23. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 50. – Ст. 678.
24. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 39. – Ст. 333.
25. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 41. – Ст. 546.
26. Закон України «Про плату за землю» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 38. – Ст. 560.
27. Закон України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 51. – Ст. 555.
28. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 34. – Ст. 502.
29. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 16. – Ст. 198.
30. Закон України «Про рослинний світ» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 22–23. – Ст. 198.

31. Закон України «Про тваринний світ» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 14. – Ст. 97.
32. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 31. – Ст. 241.
33. Постанова КМУ від 17 листопада 2001 р. «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію» № 1520.
34. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища: Затверджено постановою Верховної Ради України від 29.10.1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 46.
35. Балюк Г. І. Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 192 с.
36. Дмитренко І. А. Екологічне право України: підручник. – 2-ге вид., переробл. та допов. — К: Юрінком Інтер, 2001. — 341 с.
37. Екологічне законодавство України: зб. нормат.-прав. актів. Станом на 20 січня 2007 року. – К.: Істина, 2007. – 384 с.
38. Екологічне законодавство України / відп. ред. І. О. Заєць. – Зб. нормат. актів. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 416 с.
39. Екологічне право України: підручник для студентів юрид. вищих навч. закладів / за ред. проф. В. К. Попова та проф. А. П. Гетьмана. — Харків: Право, 2001. – 281 с.
40. Екологічне право. Особлива частина: підручник / за ред. проф. В. І. Андрейцева. – К., 2001. – 544 с.
41. Екологічне право України: підручник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, В. К. Попов; ред. А. П. Гетьман. – Х.: Право, 2005. – 382 с.
42. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / ред.

- Ю. С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2005. – 848 с.
43. Екологічне управління: підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
44. Кілічава Т. М. Екологічне право: навч. посіб. – К.: Ун-т Україна, 2005. – 302 с.
45. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.
46. Комарницький В. М. Екологічне право: навч. посіб. / В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін. – 3-тє вид. – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
47. Краснова М. Теоретико-правові засади запобіжних заходів компенсації шкоди за екологічним законодавством України // Право України. – 2007. – № 8. – С. 85–91.
48. Малишко М. І. Екологічне право України: навч. посіб. – К., 2001.
49. Природноресурсове право України: навч. посіб. / ред. І. І. Каракаш. – К.: Істина, 2005. – 376 с.
50. Рибачек В. Щодо визначення поняття "атмосферне повітря" в екологічному законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 7. – С. 56–57.
51. Степанчук І. Екологічна експертиза // Україна молода. – 2002. – № 3.
52. Шалімов М. О. Роль екологічного законодавства у становленні та розвитку агропромислового комплексу України // Актуальні проблеми політики. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – Вип. 16. – С. 308–321.

Додаткова

53. Аграрное, земельное и экологическое право Украины: Общие части учебных курсов: учеб. пособие / под общ. ред. А. А. Погребного; Одесская государственная юридическая академия. – Харьков: Одиссей, 2000. – 367 с.

54. Андрейцев В. І. Екологічне право: підручник для студентів юридичних вузів і факультетів. – К., 2001.
55. Бакай І. М. Виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного підприємництва (еколого-правові проблеми). – К., 1997. – 72 с.
56. Бакай І. М. Еколого-правові питання виробничо-господарської діяльності в галузях аграрного виробництва. – К.: Нічлава, 1997. – 48 с.
57. Бейкун А. Л. Концептуальні ідеї та тенденції трансформації державної політики у галузі розвитку екологічного законодавства // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2006. – № 6. – С. 114–118.
58. Водянніков О., Гармонізація національного законодавства України у сфері використання біологічного палива із правом ЄС // Юридичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 57–62.
59. Гетьман А. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації // Вісник Академії правових наук України, 2003. – № 2–3. – С. 580–592.
60. Екологічне законодавство України та його гармонізація з європейським правовим полем / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач та ін. – К.: Кондор, 2007. – 611 с.
61. Земельне право України: підручник / за ред. проф. М. В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
62. Ільніцька Н. В. Основи екологічного права. – Львів, 1997.
63. Игнатьева И. А. Систематизация экологического законодательства: современные проблемы и практические подходы // Журнал российского права. – 2003. – № 12. – С. 21–29.
64. Игнатьева И. А. Принципы экологического законодательства // Государство и право. – 2003. – № 9. – С. 36–45.
65. Лозо В. Правове регулювання боротьби із забрудненням навколишнього середовища в історії екологічного законодавства Європейського Союзу // Вісник Академії правових наук України. –

2005. – № 2. – С. 65–73.
66. Малишко М. І. Сучасний стан і перспективи правової реформи в екологічній сфері // Актуальные проблемы правовой реформы в современной Украине. – 2000. – № 8 (13). – С. 50–52.
67. Гиренко І. Принципи правової охорони рослинного світу // Юридична Україна. – К., 2013. – № 9. – С. 74–79.
68. Даниленко Б. Загальні засади еколого-правового регулювання використання земель / Б. Даниленко // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 2. – С. 234–240.
69. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. – К.: Ін Юре, 2010. – 401 с.
70. Даниленко Б. Створення екологічних коридорів в Україні: земельно-правовий аспект // Вісник Академії правових наук України. – 2013. – № 1. – С. 186–197.
71. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. / М. В. Краснова. – К.: Алерта, 2012. – 216 с.
72. Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2013. – 432 с.
73. Гетьман А. П. Екологічне право. – Х., 2014. – С. 456.
74. Екологічне право : підручник / за ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Право, 2013. – 432 с.
75. Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2016. – 487 с.

